

Diana OLAR

Cauzele July și Sarl Libération c. Franței și Saygili et alii c. Turcia

Curtea Europeană a Drepturilor Omului – Secția a III-a

Cauza July și Sarl Libération c. Franței

Hotărârea din 14 februarie 2008

Art. 10 din Convenție – „Libertatea de exprimare”

Art. 6 §1 din Convenție – „Dreptul la un proces echitabil”

Domnul Serge July a fost director al cotidianul francez *Libération* și administrator al societății SARL *Libération*. În cauza aflată pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului, Domnul July are calitate de petent și, totodată, de reprezentant al petentului de rangul doi, respectiv al societății SARL *Libération*.

Contextul cauzei se raportează la o serie de evenimente care s-au declanșat în anul 1995. La acea vreme, judecătorul francez Bernard Borrel era detașat și lucra în calitate de consilier tehnic al ministrului justiției din Djibouti. La 19 octombrie 1995, judecătorul Borrel a fost găsit mort, pe jumătate gol, la 80 km de orașul Djibouti. Trupul său, parțial carbonizat, zăcea la aproximativ 20 m mai jos de un drum izolat. La începutul lunii noiembrie 1995, ancheta condusă de jandarmeria locală a dus la concluzia sinuciderii.

Corpul magistratului a fost repatriat și înhumat la Toulouse, unde a început o anchetă penală pentru a cerceta cauzele morții. În februarie 1996, s-a efectuat o autopsie ale cărei rezultate au determinat concluzia sinuciderii prin autopulverizare cu carburant.

În februarie 1997, Doamna Borrel, văduva judecătorului decedat, a contestat teza sinuciderii. Ea s-a constituit parte civilă și a formulat plângere pentru omor, împotriva unui autor necunoscut. În aprilie 1997, a început o anchetă judiciară pentru acest capăt de acuzare.

În iulie 1997, o expertiză medico-legală privată, comandată de către partea civilă, a ajuns la concluzia că absența totală a produsului de carbonizare în plămânii judecătorului indică faptul că acesta a fost ars când era deja mort. Ulterior, ancheta a fost mutată la Paris, iar, la sfârșitul lunii octombrie 1997, dosarul a fost încredințat judecătoarei Moracchini. Aceasta a ales să colaboreze cu judecătorul Le Loire. Ambii aparțineau elitei judecătorilor de instrucție ai Tribunalului de înaltă instanță din Paris.

În martie 1999, judecătorii de instrucție s-au deplasat la Djibouti, în absența părților civile.

În timp ce Doamna Borrel contesta teza suicidului, către care părea să se îndrepte ancheta, în decembrie 1999, un martor refugiat în Belgia, vechi membru al gărzii președințiale djiboutiene, dădea credit tezei asasinatului și îl acuza pe vechiul șef de cabinet al președintelui Republicii Djibouti, actualul președinte Ismaël Omar

Guelleh. Această mărturie a suscit o polemică vie, pe care presa scrisă și audio-vizuală a reluat-o. În ianuarie 2000, judecătoarea Moracchini a audiat acest martor la Bruxelles. După audiere, martorul a afirmat că fusese supus unor presiuni, pentru a reveni asupra mărturiei sale. La începutul lui martie 2000, judecătorii de instrucție, însoțiți de directoarea institutului medico-legal din Paris și de procurorul Republicii repartizat la Paris, s-au deplasat din nou la Djibouti pentru o reconstituire a faptelor. Părțile civile care au solicitat reconstituirea nu au fost prezente, întrucât cererile lor de acordare a vizei fuseseră respinse.

În cadrul anchetei care a urmat acuzării asasinatului, s-au constituit părți civile trei sindicate de magistrați, printre care și Uniunea Sindicală a Magistraților (USM). În acest sens, Domnul Valéry Turcey, președinte al USM, i-a adresat judecătoarei Moracchini o scrisoare, însoțită de hotărârea consiliului național al USM care atesta decizia sindicatului de a se constitui parte civilă. Hotărârea fusese asumată prin vot la 28 ianuarie 2000 și era semnată de Domnul Riolacci, în calitate sa de membru al consiliului național al USM.

Acesta a fost contextul în care, la 13 martie 2000, a avut loc la Paris o conferință de presă, care urmărea să facă publică cererea adresată ministrului justiției de către avocații Doamnei Borrel de a grăbi o cercetare judiciară împotriva judecătorilor susmenționați, care instrumentau ancheta. În timpul conferinței, Doamna Borrel, avocații săi – Domnii Morice și de Caunes – și câțiva magistrați care acționau în cadrul funcțiilor lor sindicale au făcut publice anumite întrebări și critici referitoare la derularea anchetei.

La 14 martie 2000, cotidianul național *Libération* a publicat un articol intitulat „Moartea unui judecător: văduva atacă judecători și polițiști”. Acest articol, semnat de Doamna Brigitte Vidal-Durand, relatează conferința de presă desfășurată în ziua anterioară.

Articolul litigios consemna următoarele:

„Există un mort, doi orfani și o văduvă. Ce se mai așteaptă? Pe cine protejăm? Nu înțeleg. Nu mai înțeleg nimic. După cinci ani și jumătate de la descoperirea, în 19 octombrie 1995, la Djibouti, a trupului găsit carbonizat, Elisabeth Borrel nu știe încă de ce și cum a murit soțul său, judecătorul Bernard Borrel. Respingând teza oficială și din ce în ce mai neîntemeiată a suicidului, ea a făcut publică solicitarea efectuării unei cercetări de către Inspekția generală a serviciilor judiciare, în momentul în care judecătorii de instrucție Roger Le Loire și Marie-Paule Moracchini se întorceau tocmai de la Djibouti.

Parțialitate. Adresată ieri ministrului justiției de către avocații săi, Oliver Morice și Laurent de Caunes, cererea vizează condițiile în care este instrumentată ancheta. Ea denunță parțialitatea de care au dat dovadă judecătorii cu ocazia ascultării recente a unui martor, vechi membru al gărzii președințiale, care acreditează teza omorului.

În timpul conferinței sale de presă de ieri din Paris, Elisabeth Borrel era înconjurată de Dominique Matagrin, președintele asociației profesionale a magistraților (APM, dreapta) și de Anne Crenier, președinta Sindicatului magistraturii (SM, stânga), părți civile în dosar alături de Uniunea sindicală a magistraților (USM, moderată).

Multiplă. Instrumentarea dosarului Borrel este condusă în manieră «rocambollescă», a acuzat Dominique Matagrin, în timp ce Anne Crenier a denunțat «înmul-

țirea anomaliilor». Ea însăși magistrat, Elisabeth Borrel a relatat ieri «investigațiile asupra personalității soțului meu, asupra atracției lui sexuale pentru copii, asupra corupției sale. S-a încercat să i se găsească o amantă, i s-au verificat minuțios conturile. Prin aceasta, vorbesc de acțiunea polițiștilor».

Pentru activitatea judecătorilor, ea are cuvinte la fel de dure, întrucât aceștia au fost lenți: patru luni scurse înainte de a efectua autopsia, mai mult de un an înainte de a-i obține raportul, optsprezece luni înainte primei deplasări a unui judecător la Djibouti, doi ani înainte de a audia un martor (cu excepția ei și a unui preot), doi ani înainte de a dispune o contraexpertiză medico-legală. La începutul anchetei, judecătorii prezenți «ne-au audiat femeile angajate pentru curățenie, copiii de pe străzi. Dar nu și pe ministrul soțului meu» (judecătorul Borrel era detașat pe lângă ministrul justiției din Djibouti). Reconstituirea? Elisabeth Borrel «nu o înțelege»: „Soțul meu ar fi coborât, pe jos și acoperit cu carburant, o pantă de cinci metri». «Cu o brichetă în mână, pentru că era dezbrăcat», precizează Oliver Morice.

Inundație. Se adaugă lacune evidente. Dosarul medical al soțului său «dispăruse» într-o «inundație foarte selectivă», întrucât s-a regăsit, în același spital, dosarul unuia dintre copiii cuplului. Au dispărut, de asemenea, santinela militară și registrul de treceri prin zona securizată, la 80 km nord de Djibouti, unde a fost descoperit trupul lui Bernard Borrel.

În solicitarea lor pentru efectuarea unei cercetări, avocații au reproșat celor doi judecători că «au dialogat mai mult cu jurnaliștii decât cu partea civilă». Ei afirmă că au aflat în 3 martie, prin *France Soir*, despre plecarea celor doi judecători la Djibouti. Ei l-au văzut duminică seara la M6, la *Capital*, pe Roger Le Loire, participând la o reconstituire în Djibouti într-o altă cauză [privind moartea unui militar francez], în prezența jurnaliștilor.

Întrebați ieri, nici Ministerul justiției, nici Roger Le Loire, revenit la Paris, nu au dorit să ia atitudine. Dar ambasada din Paris a Republicii Djibouti a replicat rapid. Ea a afirmat ieri, într-un comunicat, că misiunea celor doi judecători «a avut ca principal efect înlăturarea oricărui echivoc» în urma «acuzărilor nefondate».

După publicarea acestui articol, *împotriva petenților a fost inițiată o procedură pentru calomnie*.

La 14 martie 2000, judecătorii de instrucție au dispus citarea în fața Tribunalului corecțional din Nanterre a Domnului July, în calitate de director al publicației, și a ziarului *Libération*, în calitate de parte responsabilă civilmente. Aceștia erau chemați să răspundă pentru delictul de calomnie, prevăzut și sancționat de Legea din 29 iulie 1881, care fusese săvârșit prin publicarea articolului de presă. Cele patru pasaje ale articolului, considerate calomnioase, erau redactate astfel:

„1. Parțialitate. Ea (Doamna Borrel) denunță parțialitatea de care au dat dovadă judecătorii.

2. Instrumentarea dosarului este condusă în manieră «rocambolescă», a acuzat Dominique Matagrin.

3. În timp ce Anne Crenier denunța «înmulțirea anomaliilor».

4. Întrucât ei (judecătorii de instrucție) au fost lenți”.

În iunie 2000, cei doi magistrați de instrucție au fost desesizați de dosar, acesta fiind încredințat unui alt judecător.

Printr-o hotărâre din 4 iulie 2000, Tribunalul corecțional a respins cererea prin care s-a încercat punerea în discuție a întregului dosar criticat. Cauza a fost reluată la ședințele din 26 septembrie 2000, 12 decembrie 2000 și 14 februarie 2001. La această ultimă ședință, învinuitul July, care solicitase inițial, în probațiune, citarea mai multor martori, a renunțat definitiv să mai invoce veridicitatea faptelor defăimătoare și a înțeles să se prevaleze de buna sa credință.

Printr-o hotărâre din 13 martie 2001, Tribunalul corecțional a stabilit nevinovăția petenților. În motivarea acestei sentințe, Tribunalul a reamintit contextul publicării articolului: moartea neelucidată a judecătorului Bernard Borrel în octombrie 1995, refuzul Doamnei Borrel de a accepta teza suicidului și insistențele sale asupra ipotezei crimei politice. La data publicării articolului litigios, această cauză cunoștea deja o anumită mediatizare, întrucât TF1 difuzase declarația unui martor care susținea teza criminală. În februarie 2000, prin intermediul unei scrisori a Agenției *France Press*, judecătorii de instrucție au aflat că fac obiectul unei cereri de desesizare, formulată de avocații Doamnei Borrel. Cu câteva zile înaintea conferinței de presă, cei doi magistrați de instrucție, însoțiți de un expert, s-au deplasat la Djibouti pentru a efectua o cercetare la fața locului. Partea civilă și avocații săi nu au fost invitați să se alătore magistraților, astfel încât au lipsit de la acest episod. Nemulțumiți de gestul magistraților de instrucție, la 13 martie 2001, partea civilă și avocații săi au organizat o conferință de presă, fără înștiințarea judecătorilor. A doua zi, acest eveniment a fost subiectul unui articol publicat în ziarul *Libération*.

Tribunalul a considerat că trei dintre pasajele reclamate nu erau calomnioase. Referitor la invocata instrumentare a dosarului în manieră „rocambolescă”, tribunalul a amintit că acest adjectiv se raportează, originar, la Rocambole, personaj al romanelor foileton create de Ponson de Terrail. În consecință, cuvântul „rocambolesc” califică o situație extravagantă, plină de peripeții extraordinare, așa cum sunt cele care pot fi descoperite în astfel de opere. Tribunalul a arătat că termenul are, indiscutabil, un caracter polemic, dar nu aduce atingere onoarei magistraților; dacă acest cuvânt pune în lumină proastă imaginea unei justiții senine, el face parte dintr-un limbaj polemic care se înscrie în cadrul dezbaterii democratice libere, căreia magistrații nu i se pot opune. Referirile la „înmulțirea anomaliilor” nu vizează persoana responsabilă de anchetă, ci anomaliile constatate în dosar și exprimă nemulțumirea părților civile. În ceea ce privește „încetinea reproșabilă judecătorilor de instrucție”, Tribunalul a considerat că această critică face parte dintr-o dezbaterie publică privind funcționarea justiției și dificultățile sale. De asemenea, a precizat că judecătorul trebuie să accepte libertatea de exprimare a opiniei cu privire la activitatea sa, în mod special libertatea justițiabililor și a presei, de vreme ce critica – fie ea severă – nu conține nici o acuzație precisă care să pună la îndoială onestitatea sa intelectuală, integritatea profesională sau devotamentul său față de serviciul public. În speță, nu se poate imputa în mod serios, din perspectiva legii penale, exprimarea obiecției privind lentoarea acțiunii judecătorilor, în condițiile în care conferința de presă a fost organizată la patru ani și jumătate după descoperirea cadavrului Domnului Borrel, iar soția magistratului defunct era afectată de necunoscutele privind motivul și modalitatea morții lui. În consecință, s-a apreciat că singurul pasaj care aducea în mod evident atingere onoarei judecătorilor era cel care denunța „parțialitatea” acestora.

Totuși, Tribunalul a recunoscut petenților beneficiul bunei-credințe, apreciat în cele patru elemente constitutive (legitimitatea scopului urmărit, lipsa resentimentului personal, prudența și moderația exprimării, calitatea și seriozitatea informării) și a considerat că, relatând atacul împotriva anchetei legată de moartea judecătorului Borrel, ziarul nu a făcut decât să-și exercite misiunea de informare a publicului. Tribunalul a recunoscut fără rezerve legitimitatea scopului urmărit (interesul opiniei, cererea publică de inspecție a serviciilor judiciare) și absența resentimentului personal. Referitor la prudența și moderația exprimării, Tribunalul a subliniat vehemența cuvintelor, dar a apreciat că jurnalista și-a luat rezerva necesară, folosind condiționalul în singurul pasaj considerat defăimător. În ceea ce privește ultimul criteriu de apreciere a bunei-credințe, tribunalul a arătat că ziarul nu și-a asumat cuvintele litigioase relatate, luându-și rezerva necesară, astfel încât a evitat orice confuzie, în percepția publicului, între autorul cuvintelor și analiza care aparține cotidianului.

Apelul formulat împotriva sentinței Tribunalului a fost soluționat de *Curtea de Apel din Versailles*. Primei instanțe i s-a reproșat, printre altele, că nu a sancționat lipsa prudenței și a moderației în exprimare, având în vedere faptul că jurnalistul este considerat a transmite o informație obiectivă și documentată și, în acest sens, are o datorie de documentare prealabilă.

Printr-o hotărâre din 14 noiembrie 2001, a opta cameră corecțională a Curții de apel din Versailles, prezidată de Domnul Riolacci, a infirmat parțial sentința exoneratoare de răspundere pronunțată de Tribunal și a reținut caracterul calomnios al pasajelor referitoare la parțialitatea judecătorilor și la maniera rocambolescă de instrumentare a dosarului Borrel. În motivarea deciziei sale, instanța de apel a precizat că declarațiile martorilor audiați în fața Tribunalului, precum și confirmarea lui Dominique Matagrin atestă faptul că acesta a folosit cuvântul „rocambolesc” într-o formulare diferită, care nu exprima intenția neechivocă de a acuza modul de instrumentare al colegilor săi. În consecință, Curtea de Apel a apreciat că termenul criticat depășește cadrul unei simple polemici, deoarece înțelege să denunțe o practică neortodoxă, atipică, face aluzii clare la aventurile unui personaj puțin scrupulos, care trăiește din șmecherii și, mai ales, transmite ideea că instrumentarea dosarului a fost condusă irațional, cu sfidarea bunului simț.

În ceea ce privește afirmațiile referitoare la „înmulțirea anomaliilor” și la „încețineala judecătorilor”, Curtea de Apel și-a însușit motivarea primei instanțe și a confirmat soluția pronunțată în acest sens.

Instanța de apel a infirmat însă sentința Tribunalului, în ceea ce privește acordarea beneficiului bunei-credințe, deși a recunoscut scopul legitim al ziarului *Libération* de a-și informa cititorii cu privire la un subiect care a atins o dimensiune națională, și a admis că jurnalista nu a manifestat un resentiment personal față de judecătorii de instrucție. În motivarea deciziei sale sub acest aspect, Curtea de Apel a subliniat că, potrivit art. 10 §2 din Convenția europeană a drepturilor omului, exercițiul libertății de exprimare poate fi supus unor formalități, condiții, restricții ori sancțiuni. Instanța a considerat că lipsa de experiență invocată de către jurnalistă, potrivit căreia cronică juridică nu era punctul său forte, nu poate fi reținută, de vreme ce ea tratase deja acest subiect. În mod evident, redactora nu a dorit să recurgă la varianta interviului și a ales să folosească ghilimelele, o cale de mijloc care îi facilita considerabil munca;

respingând însă varianta interviului, ea știa că acele părți ale articolului care nu au fost inserate între ghilimele îi pot fi imputate. Jurnalista ar fi trebuit să aprecieze impactul cuvintelor pline de subînțelesuri pe care le-a folosit, precum „parțialitate” și „rocambolesc”. Ea știa că dosarul penal care a determinat organizarea conferinței de presă intrase într-o fază conflictuală gravă, astfel încât, alegând să-și informeze cititorii cu privire la această sensibilă anchetă judiciară în curs, ar fi trebuit să recurgă la precauții speciale și la o serioasă documentare prealabilă. Deformând cuvintele lui Dominique Matagrin pentru a le da o cu totul altă coloratură, jurnalista a făcut dovada unei neseriozități culpabile. Ea nu se poate prevala de imposibilitatea contactării celor doi magistrați vizați, întrucât grefiera Joëlle Lecoz atestă absența vreunei solicitări în acest sens. Jurnalista avea o cunoaștere limitată a problemelor juridice, astfel încât ar fi trebuit să recurgă la o documentare prealabilă și chiar să precizeze în conținutul articolului că va rezerva în zilele următoare, un spațiu de replică, celor vizați. În opinia Curții de Apel, articolul litigios încalcă flagrant obligația de exactitate, de seriozitate și de prudență, fără a-și găsi vreo justificare în urgența invocată. Directorul publicației, persoană avizată cu privire la problemele societății, ar fi trebuit să exercite un control mai strict al acestui articol, cunoscând experiența limitată a jurnalistei.

Pe considerentele arătate, Curtea de Apel a stabilit vinovăția Domnului Serge July și responsabilitatea civilă a societății SARL *Libération*. Domnul Serge July a fost condamnat la plata a 10.000 franci (aproximativ 1.500 euro) cu titlu de amendă delictuală și 10.000 franci în favoarea fiecărei părți civile, cu titlu de daune interese. De asemenea, instanța a dispus publicarea, în ziarul *Libération* și în alt cotidian național, a principalelor dispoziții din hotărârea judecătorească, fără ca prețul acestor publicări să depășească suma de 15.000 franci (aproximativ 2.286 euro).

Împotriva deciziei pronunțate de Curtea de Apel, Domnul Serge July și societatea SARL *Libération* au formulat o cerere de *recurs* întemeiată, în special, pe art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului. Recursul a fost însă respins de către Curtea de Casație, la 14 ianuarie 2003. În motivarea deciziei sale, Curtea de Casație a arătat că instanța de apel a refuzat învinuitului beneficiul bunei-credințe după ce a reținut, în mod corect, caracterul calomnios al reproșului făcut judecătorilor de instrucție, de a fi condus ancheta cu parțialitate și în manieră rocambolescă. Curtea de Apel și-a motivat decizia atât în raport cu Legea din 29 iulie 1881, cât și față de dispozițiile art. 10 §2 din Convenția europeană a drepturilor omului. În plus, instanța de recurs a precizat că doar atacurile cu caracter teoretic și general pot beneficia de libertatea care însoțește critica funcționării instituțiilor fundamentale ale statului. Deși informarea publicului cu privire la funcționarea justiției este legitimă, acest scop nu dispensează jurnalistul de obligațiile de prudență și obiectivitate, în exprimarea opiniei. Dreptul la libertatea de a critica încetează în fața atacurilor personale.

În paralel cu desfășurarea procesului pentru calomnie, s-au derulat și *alte fapte și proceduri relevante*.

Domnul Morice, avocat al văduvei Borrel, a fost urmărit pentru complicitate la calomnierea judecătorilor care instrumentau „dosarul Borrel” la acea vreme, ca urmare a publicării de către ziarul Le Monde (autor principal al infracțiunii) a unui articol apărut în 7 septembrie 2000 și intitulat „Cauza Borrel: din nou despre imparțialitatea judecătorei Moracchini”.

Printr-o hotărâre din 4 iunie 2002 a Tribunalului corecțional din Nanterre, s-a statuat vinovăția Domnului Morice. Acesta a fost condamnat la o amendă delictuală și la plata unor daune interese. În etapa procesuală a apelului, desfășurată la Curtea de Apel din Versailles, Domnul Morice a aflat că judecătorul căruia i s-a încredințat prezidarea celei de-a opta camere corecționale a acestei instanțe era Domnul Riolacci. În calitate de avocat al văduvei Borrel, Domnul Morice avea acces la dosarul soțului ei. Citind foaia de prezență a membrilor consiliului național al USM care au decis, în 28 ianuarie 2000, să se constituie parte civilă în cauza Borrel, Domnul Morice a constatat că judecătorul Riolacci semnase această hotărâre în calitate de membru al consiliului național. La 27 februarie 2003, Domnul Morice a formulat o cerere de recuzare, pe care a adresat-o primului președinte al Curții de apel din Versailles. El a susținut imposibilitatea de a fi judecat de către un magistrat care cunoștea personal dosarul Borrel și care participase la decizia sindicatului său de a se constitui parte civilă.

Procedura nu s-a oprit însă la fond: printr-o ordonanță din 19 martie 2003, Curtea de Apel a precizat că cererea a devenit fără obiect, întrucât Domnul Riolacci s-a retras „din motive personale” și nu va putea prezida ședința stabilită pentru 27 martie 2003. Aceste aspecte au făcut obiectul plângerii *Morice c. Franța* (nr. 36427/2003), pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a respins-o ca inadmisibilă, la 17 ianuarie 2006, pentru lipsa calității de victimă.

La 16 octombrie 2005, *Libération* a publicat un *articol intitulat „Apel pentru adevărul privind asasinarea judecătorului Borrel”*:

„Un magistrat francez a fost asasinat în 19 octombrie 1995 la Djibouti; din grija de a nu pierde o bază militară franceză și capacitatea de intervenție într-o zonă sensibilă în plan geopolitic, s-a încercat totul pentru a masca această crimă în suicid; de aproape zece ani, se înmulțesc presiuni și manipulări pentru a împiedica adevărul să iasă la iveală; doar curajul și hotărârea lui Elisabeth Borrel, precum și ajutorul primit au evitat ca acest dosar să fie definitiv înmormântat.

La 19 octombrie 1995, la 80 km de Djibouti, este descoperit, la baza unei faleze, corpul parțial carbonizat al magistratului francez Bernard Borrel, consilier pe lângă ministrul justiției din Djibouti. Acest deces intră rapid în categoria «cadavrelor delicate» cărora trebuie să li se atașeze urgent un adevăr oficial, acela al suicidului. Din nefericire pentru autorii acestei teze, lacunele anchetei (lipsa autopsiei, dispariția radiografiilor etc.) și ale instrumentării până în iunie 2000, evidențiate de către văduva magistratului, Elisabeth Borrel, și de avocații săi, cu sprijinul sindicatului magistraturii, sunt făcute publice; desesizarea celor doi judecători de instrucție, în iunie 2000, va permite o schimbare decisivă în cercetare.

Azi, ipoteza asasinării lui Bernard Borrel este confirmată de progresele anchetei și de expertize medico-legale și tehnice, precedate de o deplasare la fața locului, în februarie 2002. Într-adevăr, descoperirea unui traumatism cranian provocat de un obiect contondent și a unei leziuni prin apărare materializată într-o fractură a brațului, precum și scoaterea în evidență a unui al doilea produs inflamabil provenind dintr-un recipient distinct de bidonul găsit la locul faptei întăresc definitiv scenariul asasinatului.

Interesul de stat împotriva justiției. Progresul anchetei nu este mai puțin întârziat și frânat de blocajele și presiunile care emană direct de la Guvern (...) Aceste

tentative de obstrucționare, îmbinate cu o avalanșă de proceduri vizând avocații lui Elisabeth Borrel, Sindicatul magistraturii și martorii decisivi care au îndrăznit să implice anturajul președințial djiboutian au creat teama unor noi tentative de intimidare; la începutul lui 2003, a trebuit să fie deschisă la Versailles o anchetă pentru corupere de martori, în urma declarațiilor detaliate ale martorilor djiboutieni care acuzau înalte personalități djiboutiene, printre care se află, în mod special, actualul procuror al [Republicii] Djibouti și șeful serviciilor secrete.

Anunțul făcut în 29 ianuarie anul trecut de către Ministerul Afacerilor Externe, cu privire la viitoarea transmitere a dosarului francez către autoritățile djiboutiene, cu violarea principiului separării puterilor, nu a suscitât nici o chemare la ordine din partea ministrului justiției, Dominique Perben, în timp ce judecătorul de instrucție opusese deja un refuz solicitării omologului său djiboutian, estimând că această cerere reprezenta o abatere de la procedură, ținând seama de posibila implicare a personalităților djiboutiene. Noul ministru al justiției a promis să nu transmită dosarul împotriva avizului judecătorului de instrucție; este regretabil că a fost nevoie de o asemenea mobilizare pentru ca ministrul justiției să respecte pur și simplu legea.

Un pas în plus în direcția cinismului a fost făcut cu ocazia primirii președintelui djiboutian de către Jaques Chirac, la 17 mai 2005: în timp ce Ismaël Omar Guelleh era citat ca martor de către judecătorul însărcinat să ancheteze asasinarea judecătorului Borrel, Ministerul Afacerilor Externe a arătat că era normal ca el să nu răspundă acestei citații, având în vedere calitatea sa de șef de stat; la rândul său, Jaques Chirac își reafirma deschis susținerea față de președintele Guelleh și chema justiția la ordine, insistând asupra duratei excesive a acestei anchete.

A informa opinia publică cu privire la afacerea Borrel: misiune imposibilă? În fine, este cazul să ne îngrijorăm de înmulțirea urmărilor penale vizând jurnaliștii și organele de presă «vinovate» de a se fi îndepărtat de teza oficială care a prevalat până în iunie 2000, aceea a suicidului. La această avalanșă de proceduri vizând «Libération», «Le Monde», «Goliath», «Canal plus» și «Canard enchaîné» s-au adăugat în cursul lui 2005 două episoade de cenzură emanând de această dată de la conducerea unui radio emblematic prin audiența sa internațională: RFI [Radio France Internationale].

Ancheta privind cauzele franco-africane nu ține de un «domeniu rezervat» rapoartelor Ministerului Afacerilor Externe sau ale președinției Republicii. Statul francez trebuie să-și interzică pe viitor orice tentație de a limita libertatea jurnaliștilor cu privire la evoluția cauzei Borrel.

Totul trebuie făcut de acum înainte pentru a permite judecătorului de instrucție să-și continue investigațiile fără să aibă a se teme de presiuni din partea Guvernului; pe viitor, statul francez trebuie să înlăture el însuși obstacolele care jalonează procedura, mai ales punând la dispoziția judecătorului de instrucție totalitatea documentelor care provin de la serviciile statului și care ar putea avea o legătură cu acest asasinat”.

La 28 iunie 2006, avocatul Doamnei Borrel a anunțat că au fost descoperite amprente genetice pe șortul magistratului și că este susceptibil ca ele să aparțină asasinilor judecătorului. La 19 octombrie 2006, judecătorul de instrucție căruia i s-a încredințat instrumentarea dosarului a emis două mandate de arestare. Acestea vizau doi resortisanți djiboutieni, bănuși a fi executanții omorului și urmăreau compararea ADN-ului suspecților cu amprentele genetice descoperite pe haina judecătorului.

La 14 februarie 2007, judecătorul de instrucție l-a citat pe președintele Republicii Djibouti, Omar Guelleh, pentru a se înfățișa în calitate de martor, în preziua venirii sale în Franța, la Cannes, la summit-ul Africa-Franța, organizat în 16 și 17 februarie 2007.

La 26 iunie 2003, Domnul Serge July și societatea franceză SARL *Libération* au înregistrat o *plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului* și au invocat violarea art. 6 și art. 10 ale Convenției.

Cadrul juridic căruia i se circumscrie plângerea cuprinde norme de drept intern și internațional.

Legislația internă relevantă trimite la prevederile Legii din 29 iulie 1881 privind libertatea presei, care incriminează și sancționează calomnia, precum și la dispozițiile Codului de procedură penală care reglementează regimul juridic al recuzării și consecințele suspiciunii legitime la adresa unei instanțe.

În ceea ce privește *legislația internațională*, în cauză sunt incidente dispozițiile Recomandării Rec(2003)13 adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, privind transmiterea prin mijloace media a unor informații privind proceduri penale. Anexa acestei Recomandări conține zece principii directoare în această materie. Potrivit primului dintre aceste principii – „Informarea publicului prin mijloacele media” – „publicul trebuie să poată primi informații cu privire la activitățile autorităților judiciare, prin intermediul mijloacelor media. În consecință, jurnaliștii trebuie să poată relata și comenta în mod liber funcționarea sistemului judiciar penal, sub rezerva exclusivă a limitărilor prevăzute în aplicarea principiilor care urmează”.

Referitor la pretinsa violare a art. 10 din Convenție, petenții au susținut că decizia condamnării lor pentru calomnie este contrară dreptului la libertatea de exprimare, garantat de art. 10 al Convenției.

Guvernul a reamintit principalele aspecte relevante din jurisprudența pertinentă a Curții, referitoare la art. 10 din Convenție. În susținerea Guvernului, dacă instanța europeană a consacrat dreptul publicului la informație, ea trebuie, de asemenea, să impună jurnaliștilor o obligație de bună-credință, să le pretindă transmiterea unor informații fiabile și precise, cu respectarea obligațiilor jurnalistice. Guvernul a citat cauzele *Cumpănă și Mazăre c. România* și *Pedersen și Baadsgaard c. Danemarca*, din 17 decembrie 2004, și a reamintit sublinierea Curții, potrivit căreia obligația rigurozității este cu atât mai strictă, cu cât criticile sunt mai virulente. De asemenea, când apreciază necesitatea de a limita libertatea de exprimare, Curtea ține seama de importanța dezbaterii evocate în articolul în cauză și de calitatea victimei. Cu privire la acest aspect, potrivit jurisprudenței Curții¹, se impune o distincție între oamenii politici, pe de o parte, care se expun inevitabil și conștient unui control atent al faptelor și gesturilor lor, atât din partea jurnaliștilor, cât și a cetățenilor, și, pe de altă parte funcționarii, care nu trebuie să fie tratați pe picior de egalitate cu politicienii, atunci când le este criticat comportamentul.

În speță, ingerința în libertatea de exprimare a petenților a fost prevăzută de lege, a urmărit un scop legitim și a fost necesară într-o societate democratică, în sensul art. 10 din Convenție.

¹ *Lingens c. Austria* (8 iulie 1986) și *Thoma c. Luxemburg* (29 iunie 2001).

În ceea ce privește previzibilitatea ingerinței, Guvernul a reamintit Curții că aceasta a statuat deja caracterul accesibil și previzibil al Legii franceze din 29 iulie 1881². Referitor la argumentul petenților, privind interpretarea divergentă pe care Tribunalul corecțional și Curtea de Apel au dat-o cuvântului „rocambolesc”, Guvernul a precizat că acest aspect nu constituie o violare a art. 10 din Convenție, întrucât Curtea nu a condiționat caracterul previzibil al unui drept de absența interpretării. De altfel, o asemenea statuare ar nega însăși funcția dreptului și a actului de justiție. Această operațiune de calificare ține de natura activității judecătorești și nu este una mecanică.

Scopul legitim urmărit prin ingerința în dreptul la libertatea de exprimare a petenților este dublu: pe de o parte, protecția reputației sau a drepturilor altuia și, pe de altă parte, garantarea autorității și imparțialității puterii judecătorești, întrucât afirmațiile făcute vizau magistrați în exercițiul funcției lor.

Necesitatea de a limita libertatea de exprimare nu ține doar de gravitatea cuvintelor și a acuzației, ci, în egală măsură, de atingerea care a fost adusă exigențelor de bună-credință și de etică ale jurnaliștilor. În afara faptului că articolul litigios este viciat de erori cronologice, jurnalista nici măcar nu a încercat să contacteze unul dintre judecătorii de instrucție sau un membru al parchetului; ea a relatat deformat cuvintele unui reprezentant sindical al magistraților, fără a respecta echilibrul necesar între afirmațiile respective și fără a recurge la vreo cercetare faptică. Or, contrar afirmațiilor petenților, Curtea nu scutește jurnaliștii de această obligație de verificare, din moment ce o califică drept una „obișnuită”, de care mijloacele de informare nu pot fi dispensate decât dacă se stabilesc „motive speciale”³ și consideră că fundamentul faptic trebuie să fie cu atât mai solid cu cât afirmațiile jurnaliștilor sunt mai grave. Conform dicționarului Robert, definiția cuvântului „parțialitate” se referă la o persoană care se raliază sau se împotrivesc unei alte persoane ori unui lucru, fără să-i pese de dreptate ori de adevăr, iar potrivit Enciclopediei Universale, termenul „rocambolesc” se referă la personajul caracterizat ca fiind „destrăbălat/desfrânat”. Susținerea petenților potrivit căreia în cauză ar fi incidentă jurisprudența franceză referitoare la interviu este neîntemeiată, deoarece, pe de o parte, articolul litigios nu este un interviu, ci o relatare, iar, pe de altă parte, jurisprudența franceză citată, referitoare la prudența jurnaliștilor atunci când transmit cuvinte rostite de terți, nu este pertinentă decât pentru cazurile în care jurnaliștii nu sunt efectiv autorii cuvintelor transmise. Un ziar nu poate publica orice cuvânt, pe motiv că ar fi rostit de un terț, deoarece, în dreptul francez, principalul responsabil în materie de calomnie este directorul publicației sau editorul, adică acela care difuzează declarația calomnioasă. În aceste condiții, jurisprudența *Thoma c. Luxemburg* nu este relevantă, pentru că dreptul luxemburghez consideră că autorul principal al infracțiunii este autorul articolului incriminat, așa încât persoana învinuită era jurnalistul. Nu se poate susține că un cuvânt, oricare ar fi el, nu este blamabil atâta vreme cât a fost rostit de către un terț și transmis cu simple precauții formale, precum folosirea ghilimelelor sau al modului condițional; un asemenea raționament ar lipsi de orice sens parag. 2 al

² *Chauvy c. Franța* (29 iunie 2004).

³ *Pedersen și Baadsgaard c. Danemarca* (17 decembrie 2004).

art. 10 din Convenție. Cotidianul *Libération* nu a respectat exigențele bunei-credințe și regulile eticii jurnalistice, întrucât a folosit litere aldine pentru termenul „parțialitate” și a păstrat astfel o prezentare voluntar insistentă a expresiei calomnioase.

Sancțiunea aplicată are un caracter proporțional, având în vedere cuantumul modic al sumelor implicate, precum și faptul că societatea SARL *Libération* a fost obligată să garanteze civil directorul publicației.

Petenții au subliniat absența totală a legitimității ingerinței în dreptul lor la libertatea de exprimare și au susținut că afirmațiile litigioase nu aduc atingere imparțialității justiției, așa cum nici ei nu aduc atingere reputației și drepturilor terților. Afirmațiile litigioase nu au împiedicat magistrații să caute adevărul și nici nu au condus la violarea prezumției de nevinovăție ori a secretului anchetei.

Petenții au susținut că ingerința în dreptul lor la libertatea de exprimare nu era „prevăzută de lege”, în sensul art. 10 din Convenție. Ei au recunoscut că jurisdicțiile interne dispun de o marjă de apreciere a caracterului calomnios al afirmațiilor litigioase, dar au invocat caracterul imprevizibil și contradictoriu al soluțiilor pronunțate prin prisma interpretării termenului „rocambolesc” și a expresiilor „încetineala judecătorilor” și „înmulțirea anomaliilor”, precum și insecuritatea juridică astfel creată. Pe de altă parte, *petenții* s-au opus reproșului referitor la opțiunea jurnalistei de a nu recurge la varianta interviului și au arătat că forma aleasă de aceasta pentru a relata desfășurarea conferinței de presă a fost injust considerată ca lipsită de orice bună-credință. Jurnalista a informat opinia publică, relatând desfășurarea și conținutul unui eveniment mediatic semnificativ, fără vreo prejudecată ori resentiment, așa cum a analizat Tribunalul de înaltă instanță din Paris. În concluzia *petenților*, instanțele interne au nesocotit jurisprudența națională și legea franceză, cărora le-au imprimat un caracter imprevizibil.

Referitor la necesitatea ingerinței, *petenții* au arătat că, potrivit susținerilor Guvernului, în prezența acuzațiilor grave, orice bună-credință a jurnalistei și a directorului publicației sunt excluse. Această poziție contravine însă Legii din 29 iulie 1881 și jurisprudenței Curții și ignoră protecția specifică de care trebuie să beneficieze modalitatea de expresie și substanța informațiilor transmise. *Petenții* au subliniat că Guvernul nu demonstrează în ce fel sancțiunea aplicată răspunde unei „nevoi sociale imperioase” și au apreciat că afacerea *Pedersen și Baadsgaard c. Danemarca* nu are decât o legătură redusă cu prezenta cauză. Instanțele interne nu au ținut seama de natura articolului litigios și nici de domeniul său tematic, privind rolul și funcționarea instituțiilor fundamentale ale statului. Jurnalista și directorul publicației nu și-au însușit expresiile incriminate și nu au urmărit să convingă cititorul de veridicitatea criticilor, ci au semnalat pur și simplu existența acestora. Jurnalista a făcut dovada unei rezerve în relatarea sa, folosind condiționalul, utilizând ghilimele și făcând referire la fiecare sursă, fără a insista pe anumite acuzații.

Petenții și-au exprimat mirarea față de aprecierea Curții de apel, potrivit căreia jurnalista a deformat cuvintele Domnului Matagrín, având în vedere că acesta a recunoscut că a folosit termenul „rocambolesc” și că a participat la o conferință de presă axată pe disfuncționalitățile anchetei. Jurnalista a retranscris așadar termenii relevanți folosiți în timpul conferinței de presă, restituind astfel tonalitatea evenimentului. Nu este vorba despre difuzarea unei informații inexacte, precum în cauza

Radio France c. Franța (30 martie 2004), ci de exercițiul libertății de expresie a jurnalistei, lipsit chiar și de doza de exagerare ori de provocare permisă de jurisprudența Curții. Apreciind contrariul, instanțele, cărora nu le revine să se substituie presei pentru a preciza ce tehnică de relatare trebuie să adopte jurnaliștii potrivit jurisprudenței, au nesocotit Convenția europeană a drepturilor omului. Având în vedere că art. 10 protejează în mod egal atât alegerea expresiei jurnalistice, cât și mijlocul acestei expresii, este șocant că instanța de apel s-a făcut judecător al oportunității formei jurnalistice, reținând că redactora articolului nu a vrut să trateze subiectul în varianta unui interviu. Deși în criză de timp, jurnalista a încercat totuși să obțină reacția Ministerului de justiție și a judecătorului Le Loire. Contrar Tribunalului, Curtea de Apel a refuzat să ia în considerare acest aspect, pe motiv că un grefier nu își aduce aminte de vreo solicitare a jurnalistei și a arătat, printre altele, că aceasta ar fi trebuit să solicite informații anterior desfășurării conferinței și, eventual, să fi rezervat în zilele următoare o rubrică la dispoziția celor acuzați. Petenții au subliniat că articolele litigioase nu vizează viața unor personalități publice, ci atitudinea și comportamentul lor în exercițiul funcțiilor. Conferința de presă a fost organizată de către părțile civile, iar persoanele care s-au exprimat cu acea ocazie au dorit să facă publice întrebările și criticile privind modul în care era instrumentat dosarul. De altfel, trei luni mai târziu, judecătorii de instrucție au fost desesizați de dosar. Așadar, faptele descrise de către participanți nu pot fi considerate drept nefondate. În plus, petenții au arătat că nici instanțele interne și nici Curtea nu disting între condamnarea jurnalistului și cea a persoanei care transmite cuvintele calomnioase, pentru că buna-credință a autorului o antrenează pe cea a autorului principal.

Potrivit petenților, condamnarea lor pentru faptul de a fi oferit o informație desprinsă din cea mai interesantă actualitate și circumscrisă dezbaterii referitoare la instituțiile fundamentale ale statului este disproporționată.

În opinia Curții, condamnarea petenților constituie, în mod cert, „o ingerință a autorităților publice” în dreptul lor la libertatea de exprimare. O asemenea imixtiune încalcă prevederile Convenției, dacă nu îndeplinește exigențele art. 10 §2. În consecință, trebuie să se stabilească dacă ingerința era „prevăzută de lege”, dacă era inspirată de un scop legitim și dacă era „necesară într-o societate democratică”.

Curtea a reamintit că sintagma „prevăzută de lege”, inserată în art. 8 și art. 10 din Convenție, semnifică faptul că incriminarea trebuie să aibă o bază legală în dreptul intern, caracterizată prin accesibilitate și predictibilitate. Aceste calități ale legii interne impun o formulare accesibilă și suficient de precisă, pentru a permite persoanelor vizate să prevadă, într-un grad rezonabil, consecințele care pot rezulta dintr-o acțiune determinată. Îndeosebi, o normă este „previzibilă” atunci când oferă o anumită garanție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice.

Semnificația noțiunii de previzibilitate depinde în mare măsură de conținutul textului, de domeniul la care se referă, precum și de numărul și calitatea destinatarilor. Previzibilitatea legii nu exclude însă posibilitatea ca persoana vizată să fie nevoită a recurge la consultanță pentru a evalua, într-un grad rezonabil, consecințele care pot rezulta dintr-o acțiune determinată. Acesta este, în special, cazul profesioniștilor, care trebuie să facă dovada unei mari prudențe în exercițiul meseriei lor. De asemenea, se poate aștepta ca ei să acorde o grijă specială evaluării riscurilor pe care le presupune o acțiune determinată.

În speță, Curtea a constatat că sancționarea petenților pentru delictul de calomnie își are baza legală în art. 23, 29 alin. (1), 30 și 31 alin. (1) din Legea din 29 iulie 1881 privind libertatea presei. Printr-o hotărâre anterioară, Curtea a confirmat caracterul accesibil și previzibil al acestor dispoziții⁴, astfel încât nu a mai analizat acest aspect.

Potrivit Curții, trebuie să se ia în considerare, printre altele, faptul că Domnul July, la acea vreme director al cotidianului național *Libération* și administrator al societății SARL *Libération*, este un profesionist, cunoscător al lumii presei, care răspunsese deja în fața instanțelor naționale competente pentru infracțiuni în materie. Petenții trebuie să fi fost deci în cunoștință de cauză cu privire la dispozițiile legale relevante și la jurisprudența aferentă, chiar dacă recur, atunci când este cazul, la sfaturile unor juriști specializați.

Referitor la problema caracterului imprevizibil și contradictoriu al soluțiilor pronunțate de instanțele interne, cauzată de interpretarea diferită a termenului „rocambolesc”, Curtea a apreciat că operațiunea de calificare și de interpretare a legii la care a recurs judecătorul intern derivă din funcția sa și, în consecință, nu poate fi în sine un reproș din perspectiva art. 10 al Convenției, decât în cazul unui arbitrar evident. Or, în cauză, nu se distinge nici un astfel element. Această problemă se raportează mai degrabă la relevanța și la suficiența motivelor reținute de către instanțele interne pentru justificarea ingerinței. În consecință, ea va fi examinată în cadrul evaluării „necesității” ingerinței.

Prin urmare, petenții nu pot susține imposibilitatea de a anticipa „într-un grad rezonabil” consecințele pe care le putea genera, în plan juridic, publicarea articolului litigios. Curtea a statuat că *ingerința litigioasă era „prevăzută de lege”, în sensul art. 10 §2 din Convenție.*

În ceea ce privește *scopul legitim*, Guvernul a invocat, pe de o parte, protecția reputației sau drepturilor altuia și, pe de altă parte, garantarea autorității și a imparțialității puterii judecătorești.

La rândul său, Curtea a apreciat că deciziile atacate urmăreau să protejeze împotriva defăimării pe judecătorii de instrucție, în calitatea lor de funcționari și, în acest fel, să protejeze totodată o „instanță, o administrație publică sau un corp constituit”, în sensul art. 30 din Legea din 29 iulie 1881. *Aceste scopuri corespund protecției „reputației și drepturilor altuia” și garantării „autorității și imparțialității puterii judiciare”, în sensul art. 10 §2 din Convenție.*

Curtea a analizat *caracterul necesar al ingerinței, într-o societate democratică și a reiterat principiile generale aplicabile în cauză.*

Libertatea de exprimare reprezintă unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice. Sub rezerva parag. 2 al art. 10, libertatea de expresie vizează nu doar „informațiile” sau „ideile” primite favorabil sau considerate inofensive ori indiferente, ci și celor care lovesc, șochează sau îngrijorează; aceasta este exigența pluralismului, a toleranței și a spiritului de deschidere, în absența cărora nu există „societate democratică”. Potrivit art. 10 din Convenție, libertatea de exprimare este însoțită de excepții, care impun însă o interpretare restrânsă. În plus, necesitatea de a restrânge dreptul la libertatea de exprimare trebuie dovedită în mod convingător.

⁴ *Chauvy et alii c. Franța* (§§ 45-49), *Brasilier c. Franța* (§ 28), *Mamère c. Franța* (§ 18).

În sensul art. 10 §2 din Convenție, adjectivul „necesară” implică o „nevoie socială imperioasă”. Statele se bucură de o anumită marjă de apreciere pentru a stabili existența unei asemenea nevoi, dar aprecierea lor este dublată de un control european, care vizează atât legea, cât și hotărârile care o aplică, inclusiv atunci când aceste hotărâri provin de la o instanță independentă. Curtea are deci competența de a decide în ultimă instanță dacă o „restricție” se conciliază cu libertatea de exprimare protejată de art. 10.

Atunci când își exercită controlul, sarcina Curții nu este aceea de a se substitui instanțelor interne competente, ci de a verifica, din perspectiva art. 10, deciziile pe care le-au pronunțat acestea, în virtutea puterii lor de apreciere. Curtea nu trebuie să se limiteze însă la a cerceta dacă statul pârât s-a folosit de această putere cu bună-credință, cu grijă și în mod rezonabil; ea trebuie să evalueze ingerința litigioasă din perspectiva de ansamblu a cauzei, pentru a stabili dacă a fost „proporțională scopului legitim urmărit” și dacă motivele invocate de către autoritățile naționale sunt „pertinente și suficiente”.

Curtea a subliniat în repetate rânduri rolul esențial pe care îl joacă presa într-o societate democratică. Deși presa nu trebuie să depășească anumite limite, mai ales în ceea ce privește reputația și drepturile altuia, ei îi revine sarcina de a comunica informații și idei privind problemele de interes general.

Marja de apreciere a autorităților naționale este așadar îngrădită de interesul unei societăți democratice de a permite presei să-și joace rolul indispensabil de „câine de pază”.

Curtea a aplicat în cauză principiile menționate. Ea a constatat că petenții au fost condamnați pentru publicarea unui articol care relata derularea și conținutul unei conferințe de presă organizate de către părțile civile, critice în privința unei anchete penale mediatizate care viza condițiile și cauzele morții suspecte a unui magistrat francez detașat la Djibouti. Scopul conferinței era acela de a face publică cererea uneia dintre părțile civile – văduva defunctului – prin care aceasta solicitase ministrului justiției, în 13 martie 2000, efectuarea unei inspecții generale cu privire la condițiile în care era condusă ancheta.

Curtea a reamintit interesul legitim al publicului de a fi informat și de a se informa asupra procedurilor în materie penală. În acest sens, Recomandarea Rec(2003)13 a Comitetului de Miniștri privind difuzarea prin mijloace media a informațiilor legate de procedurile penale subliniază importanța reportajelor realizate în această materie, pentru a informa publicul și pentru a-i acorda posibilitatea să exercite un drept de supraveghere a modului în care funcționează sistemul justiției penale. Mai exact, primul dintre principiile directoare înscrise în anexa acestei Recomandări se referă la dreptul publicului de a fi informat, prin intermediul mijloacelor media, cu privire la activitățile autorităților judecătorești și a serviciilor de poliție; aceasta implică dreptul jurnaliștilor de a relata în mod liber modul de funcționare a sistemului de justiție penală. Așadar, printre problemele de interes general preluate de presă se numără, neîndoind, cele care privesc funcționarea justiției, instituție esențială în orice societate democratică. Presa reprezintă unul dintre mijloacele de care dispun responsabilii politici și opinia publică pentru a se asigura că judecătorii se achită de înaltele lor responsabilități.

Acesta sunt și circumstanțele prezentei plângeri: cuvintele rostite cu ocazia conferinței de presă se referă în mod direct la ancheta unei cauze penale delicate care a avut, încă de la început, un important ecou mediatic. Curtea trebuie să fie extrem de vigilentă atunci când măsurile luate ori sancțiunile aplicate de autoritatea națională sunt de natură să descurajeze presa de la a participa la discutarea problemelor de interes general legitim.

Pentru a decide condamnarea, Curtea de Apel din Versailles a considerat că două pasaje ale articolului litigios aduceau atingere „onoarei și reputației” celor doi judecători care au instrumentat inițial dosarul. Aceasta, întrucât li s-a reproșat că au dat dovadă de „parțialitate” cu ocazia audierii unui martor cheie și că au condus ancheta în manieră „rocambolescă”. Acuzațiile au fost considerate defăimătoare, în sensul Legii din 29 iulie 1881.

Față de aceste aspecte, Curtea trebuie să se convingă că autoritățile naționale au aplicat reguli conforme principiilor consacrate în art. 10.

Curtea a precizat că instanțele de apel și de casație nu au acordat petenților beneficiul bunei-credințe, pe motiv că aceștia s-au sustras în mod flagrant obligațiilor de prudență și de obiectivitate. Curtea a reamintit că dreptul jurnaliștilor de a transmite informații referitoare chestiuni de interes general este protejat, cu condiția ca ei să acționeze cu bună-credință, pe baza unor fapte exacte și să furnizeze informații „fiabile și precise”, cu respectarea eticii jurnalistice. În ceea ce privește responsabilitatea care incumbă jurnaliștilor atunci când publică informații furnizate de către terți, Curtea a reiterat principiul potrivit căruia sancționarea unui jurnalist pentru faptul de a fi contribuit la difuzarea declarațiilor emise de un terț ar împiedica grav contribuția presei la discutarea problemelor de interes general și nu va fi posibilă în absența unor motive foarte serioase. Fiind vorba de relatarea unor probleme de interes general, garanția pe care art. 10 o oferă jurnaliștilor este condiționată de buna lor credință, exprimată în furnizarea unor informații exacte și demne de încredere, cu respectarea deontologiei jurnalistice.

Pentru a respinge beneficiul bunei-credințe, instanța de apel i-a imputat jurnalistei faptul că nu a tratat subiectul în cadrul unui interviu și că nu a oferit un spațiu de replică celor acuzați prin articolul litigios. Or, nu le revine instanțelor naționale să se substituie presei, pentru a decide ce tehnică jurnalistică trebuie adoptată pentru transmiterea informației, întrucât art. 10 protejează nu doar substanța ideilor și a informațiilor transmise, ci și modul lor de expresie.

Pe de altă parte, instanța de apel a estimat că, respingând varianta interviului, jurnalista știa că anumite fragmente ale articolului îi puteau fi imputate. Aceste argumente ale instanței de apel nu au convins însă Curtea, potrivit căreia, rolul presei de a informa cu privire la fapte, opinii sau idei relevante la un moment dat nu se conciliază cu exigența generală ca jurnaliștii să se distanțeze constant și formal de conținutul unui citat care ar putea insulta ori sfida terții, sau care ar putea să aducă atingere reputației lor.

În plus, instanța de apel a considerat că acuzarea gravă a judecătorilor de instrucție obliga jurnalista – deci și petenții – să ia măsuri speciale de prevedere și să dea dovada maximei rigurozități.

Nici aceste argumente nu au convins Curtea. Într-adevăr, articolul litigios reprezintă o relatare a conferinței de presă desfășurată la 13 martie 2000, referitoare la o

cauză deja mediatizată și cunoscută publicului. În ceea ce privește măsurile de prevedere luate, Curtea a arătat că articolul folosește condiționalul cu bună-credință, utilizează în mod repetat ghilimele, pentru a evita orice confuzie de percepție între autorii cuvintelor redată și analiza cotidianului și, în plus, citează de fiecare dată numele intervenienților. Prin urmare, nu se poate susține că anumite pasaje sunt imputabile jurnalistei și deci petenților. În plus, articolul nu relevă vreun resentiment personal față de judecătorii de instrucție.

De altfel, persoanele acuzate sunt magistrați. Chiar dacă ei nu se expun în mod conștient, ca oamenii politici, unui control atent al faptelor și gesturilor lor și chiar dacă nu trebuie tratați pe un picior de egalitate cu politicienii când este vorba de critici la adresa comportamentului lor, totuși, în privința funcționarilor aflați în exercițiul funcțiilor oficiale, limitele criticii admisibile sunt mai largi decât pentru simplitii particulari. Motivele reținute de Curtea de Casație pentru a respinge recursul petenților contravin acestui principiu, astfel încât ele nu sunt nici pertinente, și nici suficiente. Magistrații de instrucție sunt funcționari ai instituțiilor fundamentale ale statului și, în această calitate, puteau face obiectul unor critici personale, în limitele admisibile, iar nu doar la modul teoretic și general.

Instanța de apel a reținut că jurnalista a deformat cuvintele unuia dintre participanții la conferința de presă, în ceea ce privește utilizarea calificativului „rocambolesc”, și că acest aspect probează lipsa bunei-credințe a petenților. Potrivit Curții, chiar dacă acest cuvânt a fost rostit în timpul conferinței, subzistă totuși un dubiu cu privire la formularea sa exactă, având în vedere aprecierea instanței de apel, potrivit căreia autorul cuvântului nu a dorit în mod neechivoc să denunțe modul de anchetare al colegilor săi. Curtea a subliniat că acest adjectiv, ce-i drept puțin elogios, deși a intrat de multă vreme în limba curentă, a fost atribuit în articol unuia dintre participanții la conferința de presă, nefiind asumat personal de către jurnalistă.

Publicând articolul, petenții nu au recurs nici măcar doza de „provocare” sau de „exagerare” care este permisă de o societate democratică în exercițiul libertății jurnalistice, astfel încât ei nu au depășit limitele libertății de exprimare. Cuvintele litigioase care au fost invocate, în special calificativul „rocambolesc”, nu au un caracter ofensator față de magistrații vizați. Motivele reținute sub acest aspect de către judecătorul intern pentru a concluziona absența bunei-credințe nu se conciliază cu principiile privind libertatea de exprimare și rolul de „câine de pază” asumat de către presă.

Pe aceste considerente, ținând cont și de contextul în care se înscriu cuvintele litigioase, *condamnarea petenților pentru calomnie nu poate fi considerată proporțională, și deci necesară într-o societate democratică, în sensul art. 10 din Convenție. În consecință, art. 10 a fost violat.*

Referitor la pretinsa violare a art. 6 §1 din Convenție, petenții au invocat lipsa imparțialității instanței de apel, cauzată de faptul că judecătorul Riolacci a fost cel care a prezidat camera de apeluri corecționale a Curții de apel din Versailles. Petenții au precizat că la acea vreme nu au cunoscut rolul judecătorului în procedură și că au aflat acest aspect abia cu ocazia acțiunii în calomnie intentate împotriva Domnului Morice, în martie 2000. În consecință, ei nu au putut formula o cerere de recuzare în fața instanței de apel.

Petenții au arătat Domnul Riolacci, membru în consiliul național al USM, sindicat constituit parte civilă, a cunoscut personal dosarul a cărui instrumentare a fost

criticată și în care au fost acuzate disfuncționalități. În consecință, el avea o viziune personală referitor la metodele de lucru ale magistraților de instrucție și nu prezenta garanțiile suficiente impuse de dreptul la un proces echitabil. În privința lui, exista temerea legitimă a parțialității.

Guvernul a susținut că acest petit al plângerii este inadmisibil, pe considerentul neepuizării remediilor interne. Petenții nu au formulat o cerere de recuzare ori pentru suspiciune legitimă, așa cum le permitea dreptul intern (art. 662 și art. 668 din Codul de procedură penală). Afirmatia potrivit căreia petenții nu au cunoscut motivul recuzării în etapa procesuală a apelului nu este probată; mai mult chiar, ea nu este nici măcar plauzibilă, deoarece Domnul July nu putea să ignore calitatea de parte civilă a USM, în dosarul privind moartea judecătorului Borrel, de vreme ce acest aspect era menționat în articolul litigios, iar apartenența judecătorului Riolacci la sindicat era, de asemenea, notorie.

În plus, *Guvernul* consideră plângerea ca fiind nefondată. El a reamintit că imparțialitatea subiectivă trebuie prezumată până la proba contrară și a subliniat că petenții nu invocă elemente de natură a inversa această prezumție. Calitatea Domnului Riolacci de membru al USM nu a avut nici o influență asupra opiniei sale privind defăimarea judecătorilor de instrucție care au instrumentat dosarul. În plus, acțiunea în calomnie nu a pus în discuție vreo evaluare a actelor îndeplinite de judecătorii de instrucție. Oricum, aspectul invocat putea fi suspectat, la fel de bine, că ar fi fost favorabil tezelor expuse în articolul litigios și că parțialitatea, dacă a existat, a fost favorabilă Domnului July. În ceea ce privește imparțialitatea obiectivă, *Guvernul* a precizat Domnul Riolacci nu s-a pronunțat deloc asupra acțiunii în calomnie referitoare la Domnul July și nici în dosarul legat de moartea judecătorului Borrel. Cele două dosare erau diferite atât sub aspectul părților, cât și al cauzei, iar problemele de fapt și de drept pe care le implică sunt diferite. Întrucât Domnul July a renunțat la proba verității, faptul că Domnului Riolacci ar fi cunoscut în mod direct cercetările în curs, era lipsit de orice influență. În plus, Curtea de Casație a exercitat un control extins al hotărârii din apel, astfel încât eventuala parțialitate a unui judecător din completul de apel nu a avut nici o influență asupra deciziei finale.

Petenții nu au răspuns acestor argumente formulate de *Guvern*.

Curtea a reamintit că, potrivit art. 35 §1 din Convenție, ea nu poate fi sesizată decât după epuizarea remediilor interne și doar într-un interval de șase luni, calculat de la data deciziei interne definitive. Orice petent trebuie să fi acordat jurisdicțiilor interne ocazia de a menaja statele părți, în sensul de a evita ori de a repara violarea vreunui drept protejat de Convenție care le este imputată. Articolul 35 §1 al Convenției nu pretinde doar epuizarea căilor interne de atac pentru a combate o decizie deja pronunțată, ci impune invocarea în fața instanțelor naționale, potrivit legii interne, a obiecțiilor care urmează a fi formulate ulterior la Strasbourg. În plus, articolul citat pretinde folosirea mijloacelor procedurale adecvate pentru a împiedica a violare a Convenției.

În speță, petenții nu au depus o cerere de recuzare a Domnului Riolacci, potrivit dreptului intern. Ei susțin că nu au putut formula o asemenea cerere, întrucât, la acea vreme, nu cunoșteau rolul judecătorului Riolacci în ancheta judiciară deschisă pe motivul asasinatului. Totuși, Curtea nu este convinsă de acest argument. Calitatea de

parte civilă a USM era menționată în articolul litigios, iar afirmația Guvernului privind caracterul notoriu al apartenenței Domnului Riolacci la acest sindicat nu a fost contrazisă de către petenți. Prin urmare, este indiscutabil faptul că Domnul July cunoștea la acea vreme rolul judecătorului Riolacci în ancheta judiciară. Or, în cursul celor două ședințe de judecată care s-au desfășurat la 10 iulie și 26 septembrie 2001 în fața celei de-a opta camere de apeluri corecționale a Curții de apel din Versailles, prezidată de Domnul Riolacci, petenții au avut ocazia de a invoca parțialitatea instanței de apel și de a formula o cerere de recuzare, potrivit art. 668 din Codul de procedură penală.

În consecință, *petenții nu au epuizat remediile interne, astfel încât acest petit al plângerii se impune a fi respins, potrivit art. 35 §1 și 4 din Convenție.*

În temeiul art. 41 din Convenție, petenții au solicitat, cu titlu de daune materiale, rambursarea sumelor pe care au fost obligați să le achite adversarilor. În plus, Domnul July a solicitat daune morale în quantum de 80.000 euro, pe considerentul stresului la care a fost supus și ca urmare a procedurilor care au fost îndreptate împotriva lui.

Referitor la prejudiciul material invocat, *Guvernul* a arătat că petenții nu fac dovada achitării sumelor a căror rambursare o solicită, astfel încât cererea lor nu poate fi admisă. Cât privește daunele morale pretinse, nu există nici o legătură de cauzalitate între prejudiciul invocat și o violare a Convenției.

Curtea s-a declarat convinsă de existența legăturii de cauzalitate între prejudiciul material invocat și violarea art. 10 al Convenției. Într-adevăr, petenții au fost obligați la plata unei sume de bani, printr-o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă, contrară art. 10 din Convenție. În consecință, se cuvine rambursarea integrală a acestor sume. Curtea nu a exclus posibilitatea ca Domnul July să fi suferit un anumit prejudiciu moral, ca urmare a violării art. 10 din Convenție. Sub acest aspect, constatarea încălcării Convenției reprezintă, în sine, o reparație echitabilă și suficientă.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului – Secția a II-a

Cauza Saygılı et alii c. Turcia

Hotărârea din 8 ianuarie 2008

Art. 10 din Convenție – „Libertatea de exprimare”

Domnul Fevzi Saygılı, Domnul Nizamettin Taylan Bilgiç și Doamna Serpil Kurtay sunt cetățeni turci și locuiesc în Istanbul.

La vremea evenimentelor descrise mai jos, Domnul Saygılı era proprietar al societății *Bilgi Basın Yayın ve Ticaret Ltd Şirketi*, care asigura publicarea cotidianului *Evrensel* („Universalitate”). Domnul Bilgiç era redactor șef al cotidianului, iar Doamna Kurtay era director de știri.

La 8 și 10 septembrie 2001, cotidianul *Evrensel* a publicat două articole de presă intitulate „*Gözaltında kayıp İtirafı*” („Recunoașterea unei dispariții din arest preventiv”) și „*Savcıdan sahte rapor*” („Fals raport al procurorului”), redactate de Serpil Kurtay. Articolele se referă la cauza *İrfan Bilgin c. Turcia*⁵, în care Curtea

⁵ Cauza nr. 25659/94, CEDH 2001-VIII.

Europeană a Drepturilor Omului a statuat, la 17 iulie 2001, că statul turc violase art. 2, 5 și 13 din Convenție, în contextul dispariției din arest preventiv a lui Kenan Bilgin.

Articolul din 8 septembrie 2001 relatează declarațiile lui Selahattin Kemaloğlu, la acea vreme procuror al Ankarei. Acesta fusese ascultat în calitate de martor, în fața unei delegații a Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”)⁶. De asemenea, articolul preciza și declarațiile lui Kamil Tekin Sürek, avocat al celui dispărut.

Pasașele pertinente ale acestui articol sunt redactate astfel:

„Procedura în fața CEDO [Curtea Europeană a Drepturilor Omului] este finalizată.

Toate căutările pentru găsirea lui Kenan Bilgin, despre care nu am mai aflat nimic de la acțiunile din 12 septembrie 1994 îndreptate împotriva TDKP, au fost zadarnice. (...) În această privință, procedura inițiată la CEDO de către İrfan Bilgin, fratele mai mare al lui Kenan Bilgin, s-a finalizat de scurtă vreme. CEDO a statuat că art. 2 din Convenție, privind la dreptul la viață, art. 5, referitor la libertate și siguranță și art. 13, au fost violate. (...)

El era martorul Guvernului.

Dacă examinăm procesele-verbale ale CEDO, care ne-au parvenit ulterior hotărârii, observăm că procurorul Selahattin Kemaloğlu a recunoscut dispariția lui Kenan Bilgin din arest preventiv. Evenimentul este cu atât mai interesant cu cât Selahattin Kemaloğlu, la acea vreme procuror al Ankarei însărcinat să ancheteze dispariția lui Bilgin, a fost prezentat ca martor al Guvernului. Kemaloğlu a precizat că principalul responsabil de anchetă este Özden Tönük, înlocuitor al procurorului general al Ankarei. (...)

Cercetările nu au avut succes.

Procurorul Kemaloğlu, care spune că a transmis informațiile pe care le obținuse lui Özden Tönük, înlocuitor al procurorului general, declară că a cerut conexarea dosarului cu dosarele anterioare. Procurorul relatează eșecul demersurilor sale, după cum urmează:

(...)

Avocatul Kamil Tekin Sürek, care s-a ocupat de dosar la CEDO (...) a răspuns întrebărilor noastre referitoare la ancheta [în cauza] Bilgin și la depozițiile din fața CEDO.

– *Printre martorii audiați în cauza Kenan Bilgin (...), procurorul Selahattin Kemaloğlu declară că Kenan Bilgin a dispărut. Ce părere aveți despre depoziția procurorului?*

– CEDO a audiat numeroși martori acum doi ani, în septembrie. (...) Depozițiile polițiștilor și ale procurorilor prezentați ca martori de către Guvern sunt foarte interesante. Ați obținut deja declarația lui Selahattin Kemaloğlu. Dar declarațiile celorlalți procurori și polițiști sunt la fel de interesante.

⁶ În cadrul cauzei *İrfan Bilgin c. Turcia*, au fost audiați martori de către o delegație a Comisiei (în 17 septembrie la Strasbourg, iar din 20 până în 22 septembrie 1999, la Ankara).

– *Ce este interesant în aceste declarații?*

– Spre exemplu, pentru a infirma susținerea potrivit căreia Kenan Bilgin a dispărut, un procuror a scris un raport de trei pagini. În acest raport, descriind condițiile [de detenție] din incinta închisorii, a susținut că martorii au mințit. Or, noi am fost la închisoarea din Ankara împreună cu delegația de la CEDO și cu reprezentanții Guvernului. După ceea ce am văzut acolo, am avut impresia că procurorul nu a intrat niciodată în [clădirea] închisorii. Aceasta înseamnă că procurorul, fără să se fi deplasat la închisoare, a încercat [să infirme] declarațiile martorilor, descriind diferit condițiile [de detenție] din închisoare. În loc să cerceteze, să încerce să ajungă la adevăr, el a scris lucruri care nu sunt adevărate, pentru a dovedi contrariul depozițiilor. Acest fapt a fost stabilit în mod clar atunci când el a fost audiat ca martor.

– *Ce conțineau declarațiile polițiștilor?*

– De fapt, ar trebui să se găsească celelalte depoziții și să se publice. În această privință, eu vă spun ceea ce îmi amintesc. (...)

– *Declarațiile procurorului și ale celorlalți martori și hotărârea CEDO creează o nouă situație juridică?*

– Bineînțeles, există probe noi. Aceste probe nu existau anterior în dosarul de anchetă referitor la Kenan Bilgin. (...) În plus, se pare că unii dintre acești martori nu și-au îndeplinit îndatoririle sau au săvârșit infracțiuni. Trebuie să se înceapă demersuri împotriva acestor martori”.

Articolul din 10 septembrie 2001 relatează depoziția lui Özden Tönük, la acea vreme înlocuitor al procurorului general al Ankarei.

Pasajele pertinente ale acestui articol sunt redactate astfel:

„Se pare că Özden Tönük a redactat un raport plin cu informații mincinoase.

S-a descoperit că Özden Tönük, care la momentul dispariției lui Kenan Bilgin din arest preventiv era înlocuitor al procurorului general al Ankarei, a alcătuit un raport fals pentru a infirma depozițiile martorilor. În plus, s-a dovedit că el s-a abătut de la îndatoririle sale, întrucât nu a luat în considerare martorii care îl văzuseră pe Bilgin în arest preventiv și nici sesizările familiei lui Bilgin.

S-a descoperit că, sesizat de către Ministerul Justiției cu o cerere de anchetă în cauza Kenan Bilgin, înlocuitorul procurorului general al Ankarei, Özden Tönük, a redactat un raport fără a se deplasa la închisoare. În acest mod, Tönük dorea să infirme declarațiilor martorilor care l-au văzut pe Bilgin în arest preventiv. (...) Tönük (...) a depus mărturie la CEDO în septembrie 1999. (...) În urma solicitării unei anchete de către Ministerul Justiției și a sesizării venite din partea familiei Bilgin, Tönük, care trebuia să se deplaseze la închisoare pentru a face cercetări, a scris un raport de trei pagini, în 13 ianuarie 1995. Descriind în raportul său locul unde erau ținuți arestații preventiv, Tönük a susținut că declarațiile martorilor care l-au văzut pe Kenan Bilgin erau mincinoase.

Tönük, care a răspuns întrebărilor delegației CEDO referitoare la raportul său din 13 ianuarie 1995, a susținut că și-a scris raportul în conformitate cu ceea ce a văzut, după ce vizitase clădirea secției de luptă împotriva terorismului din apropierea închisorii din Ankara. În cursul audierii [sale], (...) Tönük a încercat să evite întrebările lui Kamil Tekin Sürek, avocatul familiei Bilgin, referitoare la «numărul celulelor,

dimensiunile lor». Totuși, la întrebarea lui Sürek «spre exemplu, erau 30-40 de celule sau în jur de 10?», el a răspuns «în jur de 10». (...) Pe când martorii au stabilit că în 1994 numărul celulelor era mai mare.

Îi vom aminti lui Tönük cuvintele din raportul său, potrivit cărora «este imposibil ca persoanele din celule să vadă afară, pentru că în culoar și în celule nu există iluminare». În depoziția sa sub jurământ din fața CEDO, Tönük a persistat [în declarația sa potrivit căreia] nu exista iluminare. În raportul său din 1995, Tönük a precizat, de asemenea, că celulele erau conforme standardelor europene.

În declarațiile făcute ziarului nostru, avocatul Kamil Tekin Sürek a subliniat că Tönük a scris acest raport fără să fi mers vreodată la închisoare, pentru a infirma depozițiile martorilor. Sürek a precizat că s-a deplasat el însuși la închisoare, împreună cu delegația CEDO și cu reprezentanții Guvernului, și [el] a declarat că a înțeles, după examinarea făcută de ei, că Tönük mințise și că a descris în mod mincinos clădirea secției de luptă împotriva terorismului în care se aflau celulele.

El nu a examinat registrele.

În declarația dată în fața delegației CEDO, când afirmă că ar fi discutat cu martorii aflați în arest preventiv în același timp cu Bilgin (...) [Tönük] continuă astfel: «Am fost, de asemenea, la închisoare și am stat de vorbă cu persoanele care susțineau că au fost supuse unor rele tratamente. Ele au menționat numele lui Kenan Bilgin. Totuși, aceste persoane nu îl cunoșteau pe Kenan Bilgin. Ele au spus doar că persoana care a fost torturată s-a prezentat ca fiind Kenan Bilgin, a strigat a fi el. Desigur, acest eveniment mi-a fost raportat [când] am mers să văd persoanele care se plângeau că au fost torturate după plasarea lor în celulă. (...) Nu am mers imediat să examinez registrele de arest preventiv (...)».

Tönük, care în declarațiile sale de mai sus recunoaște că nu a examinat registrele, declară, în continuarea depoziției sale, că nu a putut stabili nimic din documentele poliției referitor la plasarea lui Kenan Bilgin în arest preventiv.

El a fost în contradicție cu Kemaloğlu.

În numărul nostru din 8 septembrie 2001, am publicat declarațiile procurorului Selahattin Kemaloğlu. Kemaloğlu declară că Kenan Bilgin a dispărut din arest preventiv și precizează că a transmis informațiile obținute superiorului său, Özden Tönük. (...) Cu toate acestea, în depoziția sa din fața delegației CEDO, Tönük declară că nu a condus ancheta și că aceasta era de competența procurorului Selahattin Kemaloğlu.

El nu și-a îndeplinit îndatoririle.

În continuarea declarației sale, Özden Tönük recunoaște că nu și-a îndeplinit îndatoririle și că nu a ascultat suficienți martori. Avocatul Sürek, care amintește că la datele când Kenan Bilgin era în arest preventiv, în celule se aflau 264 de persoane, iar 12 persoane au declarat că îl văzuseră pe Bilgin, expune raportul lui Tönük: «Având în vedere că nu au fost descoperite nici o informație și nici un registru cu privire la Kenan Bilgin și la apropiații săi, declarațiile acuzaților din celulă nu sunt adevărate». Tönük (...) recunoaște că nu a stat de vorbă cu cele 12 persoane care au declarat că îl văzuseră pe Bilgin. (...)

Tönük, care recunoaște că fratele lui Kenan Bilgin a declarat în fața sa că la 25 ianuarie 1995 (...) «o persoană i-a telefonat că fratele său era la Gölbaşı, că ulterior a

fost dus la Yeşildere», continuă să susțină că nu era responsabil cu ancheta, pentru a justifica faptul că nu făcuse nimic în această privință (...)"

La 25 septembrie 2001, Özden Tönük, acuzat de articolele publicate a demarat *proceduri judiciare interne* și a sesizat Tribunalul corecțional din Ankara cu o acțiune în despăgubire îndreptată împotriva societății *Bilgi Basın Yayın ve Ticaret Ltd. Şirketi*, a Domnului Bilgiç și a Doamnei Kurtay. El a solicitat repararea prejudiciului moral cauzat prin publicarea articolelor litigioase, susținând caracterul mincinos și defăimător al conținutului lor.

În octombrie-decembrie 2001 și în martie și septembrie 2002, petenții și-au depus memoriile în apărare, prin care au negat faptele reproșate și s-au prevalat de libertatea de exprimare. Ei au susținut că au relatat faptele așa cum erau ele, în conformitate cu adevărul și că au difuzat o informație imparțială. Articolele litigioase au fost redactate în lumina hotărârii pronunțate de către Curte în cauza *İrfan Bilgin c. Turquie*, în cursul căreia reclamantul a fost ascultat ca martor. Articolele s-au întemeiat pe concluziile Curții și trebuie apreciate în ansamblul lor, iar nu în raport cu fraze scoase din context.

În duplica sa din 31 octombrie 2001, Özden Tönük a reiterat faptul că informația publicată era lipsită de veridicitate. În drept, el și-a întemeiat acțiunea pe prevederile art. 24 din Codul civil și art. 49 din Codul obligațiilor.

La 1 octombrie 2002, Tribunalul corecțional a statuat că societatea *Bilgi Basın Yayın ve Ticaret Ltd Şirketi*, Domnul Bilgiç și Doamna Kurtay au adus atingere drepturilor reclamantului și i-a condamnat la plata unei despăgubiri în cuantum de 2 500 000 000 lire turcești (TRL) (aproximativ 15 222 euro).

În motivarea sentinței sale, Tribunalul a reluat conținutul articolelor litigioase și a precizat că nu există nici o probă în dosar ori în cercetarea și hotărârea CEDO care să ateste faptul că raportul reclamantului ar fi fals, că ar fi redactat intenționat un asemenea raport ori că și-ar fi neglijat îndatoririle. Ca atare, drepturile persoanei reclamantului au fost lezate atunci când, referindu-se la hotărârea CEDO, articolul s-a îndepărtat de subiect, prin afirmații potrivit cărora procurorul ar fi redactat un raport fals și nu și-ar fi îndeplinit îndatoririle.

La 7 noiembrie 2002, petenții au primit o somație de plată a despăgubirii de 2 500 000 000 TRL, însoțită de o dobândă legală în cuantum de 1 726 028 000 TRL (aproximativ 2 500 euro).

La 14 noiembrie 2002, petenții au formulat *recurs în casație* împotriva sentinței pronunțată de prima instanță. Ei au subliniat că nu au căutat să aducă atingere personalității reclamantului prin articolul litigios, ci doar să scoată la lumină modul în care erau conduse anchetele privind persoanele decedate în arest preventiv. Referitor la acest aspect, ei au reiterat veridicitatea informației publicate, actualitatea sa și interesul pe care îl prezenta pentru opinia publică. În plus, au susținut, în temeiul art. 10 din Convenție, că sentința de condamnare pronunțată de Tribunal le violează dreptul la libertatea de exprimare.

La 28 ianuarie 2003, Curtea de Casație a confirmat hotărârea primei instanțe.

La 9 iunie 2003, Domnul Fevzi Saygılı, Domnul Nizamettin Taylan Bilgiç și Doamna Serpil Kurtay au formulat o *plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului* și au invocat violarea dreptului lor la libertatea de exprimare, protejat de art. 10 al Convenției.

Cadrul juridic căruia i se circumscrie plângerea cuprinde legislație internă și jurisprudență CEDO.

Legislația internă relevantă trimite la prevederile Codului civil și ale Codului de obligații. Acesta din urmă instituie răspunderea materială generată de prejudiciul moral cauzat prin lezarea personalității. Potrivit Codului civil, orice atingere adusă personalității care nu poate fi justificată prin consimțământul celui lezat, pe un interes superior public sau privat ori pe o putere conferită de lege este ilegală și justifică protecția judecătorească.

Jurisprudența invocată în cauză vizează hotărârea pronunțată în cauza *İrfan Bilgin c. Turcia*, unde Curtea a concluzionat că a existat o violare a art. 2, 5 și 13 ale Convenției, pe motivul dispariției lui Kenan Bilgin, în timpul arestului său preventiv.

Pasajele relevante ale acestei hotărâri se referă la probele administrate în fața Curții, constând în documentația aferentă anchetei conduse de către parchetul din Ankara, în constatările pe care le-a făcut delegația Comisiei cu ocazia vizitei la închisoarea din Ankara, în septembrie 1999, precum și în depozițiile martorilor İrfan Bilgin, Özden Tönük și Selahattin Kemaloglu.

Documentația aferentă anchetei conduse de către parchetul din Ankara. La 13 ianuarie 1995, Özden Tönük, procuror general al Ankarei, a trimis o scrisoare parchetului din Ankara, responsabil cu ancheta cauzei. În această scrisoare, Özden Tönük a precizat că CTP (Comitetul pentru prevenirea torturii) a stat de vorbă, la închisoarea din Ankara, cu deținuții care au declarat că îl văzuseră pe Kenan Bilgin în spațiile de arest preventiv, în septembrie 1994. Procurorul a arătat că atunci când s-a întâlnit personal cu deținuții, ei au afirmat că l-au văzut pe Kenan Bilgin prin găurile de la vizorul celulei lor, când acesta a fost condus la toaletă și la camera de tortură și, de asemenea, când a fost dus pentru a fi fotografiat. Totuși, se arată în aceeași scrisoare, investigațiile permit concluzia că spațiile de arest preventiv conțin celulele individuale și că vizoarele care permiteau gărzilor să comunice cu deținuții și să le predea gamelele nu puteau fi deschise decât din exterior de către gardieni. Celulele sunt aerisite prin intermediul unor ventilatoare fixate în tavan și nu este posibil ca un deținut să vadă ce se întâmplă în exterior. Interogatoriile au loc la etajul superior, într-o încăpere conformă normelor europene. Celulele sunt numerotate, iar o mică foaie de hârtie purtând numele deținutului este atârnată de fiecare ușă. Fotografiile și amprente digitale ale persoanelor arestate sunt luate de biroul tehnic al închisorii. În continuare, Özden Tönük a precizat că între 1 ianuarie și 31 decembrie 1994, în secția antiterorism a închisorii s-au aflat sub arest preventiv 771 de persoane; dintre acestea, 160 au fost eliberate, 574 au ajuns în fața judecătorilor, iar 37 de persoane au fost mutate în alte secții ale închisorii. În afară de cazul lui Kenan Bilgin, nimeni nu a sesizat vreo dispariție în timpul arestului preventiv. O anchetă efectuată de către CPT în 16 și 17 octombrie 1994, cu ocazia unei vizite surpriză la închisoare, atestă faptul că nu au existat constatări cu privire la eventualitatea unei detenții ilegale în incinta clădirii. În scrisoarea sa, Özden Tönük a mai arătat că preținșii martori nu îl cunoșteau pe Kenan Bilgin și nici familia acestuia. În plus, potrivit informațiilor obținute de la conducerea închisorii, numele lui Kenan Bilgin nu figura în registrele acesteia. În consecință, a conchis procurorul, se poate deduce că declarațiile deținuților referitoare la dispariția lui Kenan Bilgin nu au urmărit decât să inducă în eroare opinia publică și să prejudicieze operațiunile poliției.

Constatările pe care le-a făcut delegația Comisiei cu ocazia vizitei la închisoarea din Ankara, în septembrie 1999. Aceasta a reținut declarația unui polițist responsabil de spațiile de detenție, potrivit căreia „deținuții nu au nici o posibilitate de a se vedea și de a-și vorbi, iar deplasările lor în incinta clădirii sunt efectuate în conformitate cu un regulament interior oficial. Ușile celulelor se deschid pentru a le preda deținuților gamelele, aceștia rămânând la distanță. Polițistul responsabil de spațiile arestului preventiv păstrează lista persoanelor deținute și numerele celulelor. Deținuții nu schimbă celulele în cursul arestului preventiv”.

În timpul vizitei la închisoare, membrii delegației au recurs la două experimente:

- unul dintre delegați s-a închis într-o celulă, iar un altul s-a închis în celula învecinată; primul și-a rostit cu voce tare numele și a fost auzit atât de către celălalt delegat, cât și de către grupul aflat pe culoar;

- unul dintre delegați s-a închis într-o celulă, iar un jurist din cadrul delegației s-a închis cu două celule mai departe; li s-a cerut să vorbească în celulele lor pentru a verifica dacă se pot auzi. Juristul a auzit vocea delegatului, dar a precizat că zgomotul provenit de la aerisire l-a împiedicat să înțeleagă ce spunea acesta.

Depozițiile martorilor İrfan Bilgin, Özden Tönük și Selahattin Kemaloğlu, în fața Comisiei CEDO.

İrfan Bilgin a declarat că după dispariția fratelui său a primit două sau trei telefoane de la un anume Coşkun, care i-a spus că fratele lui era deținut la Gölbaşı (Ankara) și că era torturat. Martorul a afirmat că a depus plângere la parchet, însă nu avea cunoștință de nici o anchetă.

Özden Tönük a declarat că la momentul dispariției lui Kenan Bilgin era procuror general în Ankara și că exercita încă această funcție. El a precizat că nu era direct responsabil de ancheta privind dispariția lui Kenan Bilgin. A mai adăugat că scrisoarea sa din 13 ianuarie 1995, adresată parchetului din Ankara, cuprindea o descriere a condițiilor materiale de detenție și a spațiilor de arest preventiv din incinta închisorii din Ankara. El a declarat că s-a deplasat la fața locului, a vizitat clădirea și a audiat anumite persoane care afirmau că l-au văzut pe Kenan Bilgin în închisoare. Fără a da informații detaliate, martorul a precizat că declarațiile acestor persoane nu erau concordante, însă nu a putut comenta concluzia pe care o redactase astfel: „În consecință, s-a conchis că declarațiile persoanelor aflate în arest preventiv nu corespund adevărului”. *Özden Tönük* a mai declarat că își redactase raportul la solicitarea Ministerului Justiției și că nu a recurs la o confruntare între deținuții care afirmau că l-au văzut pe Kenan Bilgin și polițiștii prezenți la vremea respectivă în spațiile de arest preventiv.

Selahattin Kemaloğlu a declarat că la momentul dispariției lui Kenan Bilgin era procuror în Ankara, însă ancheta privind acest eveniment fusese deschisă de către un al procuror, *Özden Tönük*. Martorul a arătat că el a fost sesizat în această problemă printr-o plângere formulată de fratele celui dispărut și a prezentat pe scurt cercetările pe care le-a efectuat. A trimis o adresă la închisoarea din Ankara pentru a se interesa dacă Kenan Bilgin fusese deținut acolo. Poliția i-a răspuns că această persoană nu a fost pusă nici o clipă sub arest preventiv. A audiat martorii ale căror nume au fost menționate de *İrfan Bilgin*, iar aceștia și-au reluat depozițiile scrise și au afirmat l-au văzut pe Kenan Bilgin, într-o stare foarte proastă, în spațiile de detenție ale închisorii

din Ankara. După ascultarea acestor mărturii, el însuși a fost convins că Kenan Bilgin dispăruse la fel ca alte persoane. Martorul a adăugat că la acea vreme existau mai multe cazuri de dispariție și, în calitate de procuror, era foarte afectat de această situație. A precizat că după ascultarea martorilor a înțeles că informațiile poliției nu reflectau adevărul. În plus, adresele trimise altor secții ale închisorii au rămas fără răspuns. El a transmis procurorului general Özden Tönük documentele anchetei și i-a cerut conexarea dosarelor; cu toate acestea, dosarul i-a fost restituit. Martorul a declarat că i-a solicitat procurorului general declanșarea unor proceduri de urmărire împotriva directorului închisorii, pe temeiul legislației în vigoare, pentru motivul că acesta a refuzat să colaboreze cu parchetul, în sensul că nu a transmis lista polițiștilor aflați în funcție la data dispariției. Autoritățile nu au reacționat, iar martorul nu a putut audia polițiștii și nu a putut nici să recurgă la confruntarea cu martorii oculari. Selahattin Kemaloğlu a menționat că la acea vreme poliția beneficia de un fel de imunitate și a adăugat că nu a putut vizita spațiile de detenție.

Într-o declarație publică din 6 decembrie 1996, Comitetul pentru prevenirea torturii a precizat că faptele constatate cu ocazia vizitei din 1994 au demonstrat că tortura și ale forme de rele tratamente sunt încă, în această țară, caracteristici importante ale arestului preventiv.

Curtea a concluzionat că Kenan Bilgin a fost deținut în incinta secției antiterorism a închisorii din Ankara și a dat crezare mărturiilor celor unsprezece persoane care au declarat că l-au văzut pe Kenan Bilgin pe vremea când se aflau chiar ele în arest preventiv în același loc, că i-au auzit strigătele de disperare și gemetele care permiteau concluzia că era într-o stare fizică rea.

Referitor la pretinsa violare a art. 10 din Convenție, petenții au susținut că obligarea lor la plata unei despăgubiri aduce atingere dreptului lor la libertatea de exprimare, protejat de acest text al Convenției.

*Guvernul s-a opus tezei petenților și a arătat că ingerința în dreptul acestora la libertatea de exprimare este prevăzută de lege și urmărește scopul legitim de a proteja drepturile și reputația altuia. Articolele litigioase aduceau atingere onoarei și reputației lui Özden Tönük. Ele nu s-au limitat la a relua afirmațiile persoanelor audiate în contextul cauzei *İrfan Bilgin c. Turcia*, ci au făcut aprecieri cu privire la modul în care Özden Tönük și-a îndeplinit îndatoririle, acuzându-l că ar fi falsificat documente oficiale, că ar fi depus mărturie falsă, că ar fi făcut dovadă de neglijență în exercitarea funcțiilor sale și că ar fi încercat să păcălească justiția prin falsificarea unor mărturii.*

Aceste articole sunt contrare principiilor deontologiei jurnalistice. Gravitatea acuzațiilor pe care le conțin implica verificarea prealabilă a veridicității lor. Or, articolele se întemeiază exclusiv pe declarațiile părții reclamante din cauza *Bilgin* și pe procesele-verbale ale Curții Europene, care nu conțin nici o mențiune potrivit căreia Özden Tönük nu și-a îndeplinit îndatoririle. Nu a fost efectuată nici o altă cercetare cu privire la adevărul acuzațiilor făcute de avocatul sau de fratele lui Kenan Bilgin. În plus, Curtea Europeană nu s-a pronunțat deloc asupra unei eventuale culpabilități a procurorului, nefiind sesizată cu această problemă. În consecință, hotărârea Curții și procesele-verbale ale acesteia nu pot fi invocate ca probe ale acuzațiilor proferate împotriva lui Özden Tönük.

Condamnarea petenților la plata unei despăgubiri este proporțională scopului legitim urmărit, de a împiedica acuzațiile nefondate și neverificate.

Petenții au susținut că s-au limitat la publicarea unei informații întemeiate pe fapte reale, care avea la bază o documentație alcătuită din hotărârea Curții Europene și actele depuse în cauza *İrfan Bilgin c. Turcia*, mai ales declarațiile martorilor audiați în Turcia de către Comisie. Aceste depoziții atestă faptul că Özden Tönük era procurorul responsabil cu ancheta la acea vreme și că el nu a ținut cont de noile informații privind dispariția lui Kenan Bilgin, care i-au fost aduse la cunoștință. Articolul încerca să aducă lumină asupra acestei cauze.

Petenții au criticat, de asemenea, cuantumul ridicat al despăgubirii la care au fost obligați. În opinia lor, suma impusă creează o presiune asupra jurnaliștilor, de natură a-i împiedica să-și exercite profesia.

Curtea a arătat că nici una dintre părți nu contestă *calificarea condamnării petenților drept ingerință în dreptul lor la libertatea de exprimare*, protejat de art. 10 §1 al Convenției. Nu face obiectul disputei nici afirmația că *ingerința a fost prevăzută de lege și urmarea scopul legitim de a proteja drepturile sau reputația altuia*. Curtea a achiesat acestor aprecieri.

În prezenta cauză, diferendul constă în a ști *dacă ingerința era necesară într-o societate democratică*.

Curtea s-a referit la principiile generale care se desprind din jurisprudența sa în materie. În acest sens, a reamintit că libertatea de exprimare reprezintă unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice, ale progresului ei și ale satisfacției fiecăruia. Sub rezerva parag. 2 al art. 10, libertatea de expresie vizează nu doar „informațiile” sau „ideile” primite favorabil sau considerate inofensive ori indiferente, ci și cele care lovesc, șochează sau îngrijorează; aceasta este exigența pluralismului, a toleranței și a spiritului de deschidere, în absența cărora nu există „societate democratică”.

În sensul art. 10 §2 din Convenție, adjectivul „necesară” implică o „nevoie socială imperioasă”. La modul general, „necesitatea” unei ingerințe în exercițiul libertății de exprimare trebuie să fie demonstrată convingător. Autoritățile naționale sunt cele care evaluează, în primul rând, existența unei asemenea necesități susceptibile să justifice ingerința și, în acest sens, ele se bucură de o anumită marjă de apreciere. Aceasta este dublată însă de controlul Curții, care vizează atât legea incidentă, cât și hotărârile judecătorești care o aplică.

Atunci când își exercită puterea de control, Curtea trebuie să evalueze ingerința litigioasă din perspectiva de ansamblu a cauzei, înțelegând prin aceasta conținutul afirmațiilor litigioase și contextul în care au fost difuzate. În special, Curtea trebuie să stabilească dacă ingerința invocată a fost „proporțională scopului legitim urmărit” și dacă motivele invocate de către autoritățile naționale sunt „pertinente și suficiente”. Astfel, întemeindu-se pe o apreciere rezonabilă a faptelor relevante, Curtea trebuie să se convingă că autoritățile naționale au aplicat reguli conforme principiilor consacrate de art. 10.

Curtea a reamintit rolul esențial pe care îl are presa într-o societate democratică. Deși presa nu trebuie să depășească anumite limite, mai ales în ceea ce privește reputația și drepturile altuia, ei îi revine totuși sarcina de a comunica informații și

idei privind toate problemele de interes general. Deși libertatea jurnalistică include și posibilitatea de a recurge la o anume doză de exagerare ori chiar de provocare, ea este subordonată condiției de a fi exercitată cu bună-credință, pentru a oferi informații exacte și credibile, cu respectarea deontologiei jurnalistice.

În speță, nu există nici o îndoială că articolele incriminate vizează teme actuale și de interes general, de vreme ce se referă la cazurile de dispariție în Turcia și la cercetarea lor de către Curte. Pe de altă parte, articolele îl acuză în mod direct pe Domnul Tönük, raportat la funcțiile pe care le avea la data dispariției lui Kenan Bilgin, iar această circumstanță trebuie reținută în aprecierea faptelor. Este adevărat că se impune adesea protejarea magistraților împotriva atacurilor grave și total nefondate, dar, în același timp, trebuie admis că atitudinea lor poate reprezenta o preocupare legitimă a presei și contribuie la dezbateră privind funcționarea justiției și moralitatea garanților ei.

În acest sens, Curtea a apreciat că responsabilitatea personală și „instituțională” a Domnului Tönük se înscria pe de-a-ntregul în cadrul dezbaterii generale menționate, din moment ce Domnul Tönük, în calitate de procuror, a participat la ancheta privind dispariția lui Kenan Bilgin, a redactat un raport referitor la condițiile detenției din închisoarea în care acesta a stat în arest preventiv, a recurs la constatări materiale și s-a exprimat „deductiv” cu privire la valoarea depozițiilor făcute de martorii care declaraseră că l-au văzut pe Kenan Bilgin în clădirea închisorii. Încrederea publicului are o importanță deosebită pentru buna îndeplinire a unei misiuni precum cea a magistraților parchetului, printre care se află și Domnul Tönük. Totuși, trebuie ca responsabilii însărcinați cu o asemenea misiune să contribuie ei înșiși la justificarea acestei încrederi, făcând dovadă, spre exemplu, de diligență în punerea în mișcare a acțiunii penale.

Curtea a precizat că persoanele acuzate ca urmare a afirmațiilor privind un subiect de interes general trebuie să aibă posibilitatea de a se exonera de responsabilitate prin dovedirea bunei-credințe și, fiind vorba de fapte, prin probarea veridicității lor. Cu privire la acest aspect, Curtea a observat că dreptul turc nu permite invocarea excepției verității și a interesului public. Or, în cauză, afirmațiile litigioase reprezentau judecăți de valoare dar, totodată, și imputarea unor fapte, așa cum au reținut instanțele interne. Curtea a reamintit că s-a exprimat deja în sensul că imposibilitatea prevalării de *exceptio veritatis*, respectiv de dreptul a proba veridicitatea afirmațiilor cu scopul exonerării de răspundere, reprezintă o măsură excesivă de protecție a reputației și a drepturilor unei persoane.

În speță, Curtea a admis că articolele litigioase critică atitudinea procurorului și susțin caracterul mincinos al informațiilor inserate într-un raport de anchetă redactat de către acesta. Totuși, aceste afirmații se întemeiază pe analiza unei hotărâri pronunțate de Curte în cauza respectivă, pe probele materiale care fuseseră reținute atunci, pe declarațiile procurorului vizat și ale martorilor audiați de Comisia Europeană a Drepturilor Omului, precum și pe declarațiile pe care le-a făcut avocatul reclamantului în acea cauză. Contrar susținerilor Guvernului, petenții erau perfect îndreptățiți să folosească aceste elemente pentru a-și fundamenta articolul și pentru a proba, în fața instanțelor interne, buna lor credință și temeiul afirmațiilor făcute.

Când presa contribuie la dezbateră publică a unor probleme care suscită o preocupare legitimă, trebuie, în principiu, ca ea să se poată baza pe rapoarte oficiale,

fără a fi necesar să recurgă la cercetări independente. Așa se întâmplă, indiscutabil, atunci când este vorba de constatări faptice și juridice exprimate de Curte în hotărârile sale. În consecință, nu există nici un motiv pentru a pune sub semnul îndoielii faptul că petenții au acționat cu bună-credință atunci când au prezentat, au interpretat și calificat contradicțiile dintre concluziile anchetei efectuate în dreptul intern cu privire la dispariția lui Kenan Bilgin și concluziile la care a ajuns Curtea.

Pe considerentele arătate și ținând cont, în mod special, de extrema importanță a dezbaterii de interes general în care se înscriu afirmațiile litigioase, Curtea a apreciat că motivele reținute în deciziile instanțelor interne nu pot fi considerate, ca atare, pertinente și suficiente pentru a justifica ingerința în dreptul petenților la libertatea de exprimare.

În consecință, Curtea a statuat că *art. 10 din Convenție a fost violat.*